

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 2/1999 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om säkerhetskontroller vid domstolar

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 5 maj 1999 en proposition med förslag till lag om säkerhetskontroller vid domstolar (RP 3/1999 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall lämna utlåtande i frågan till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Liisa Lehtimäki, justitieministeriet
- professor emeritus Antero Jyränki
- professor Olli Mäenpää
- juris doktor, docenten Liisa Nieminen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en lag om säkerhetskontroller vid domstolar. Lagen medger säkerhetskontroller vid alla domstolar. Domstolarna får själva avgöra om säkerhetskontroll skall ordnas. En sådan kontroll kan omfatta alla som besöker domstolen samt de föremål de medför.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft så snart som möjligt sedan den har antagits och blivit stadfäst.

Enligt motiveringen till lagstiftningsordningen har de krav gällande reglering av säkerhetskontrollerna vid domstolarna som följer av be-

stämmelserna om de grundläggande rättigheterna vägts in förslaget. Bland relevanta bestämmelser i detta hänseende nämns 6 § 1 och 3 mom. samt 16 § 2 mom. regeringsformen. Regeringen tar i motiveringen till lagstiftningsordningen också upp den från 1, 2 och 84 § regeringsformen härledda principen att endast tjänstemän kan utöva offentlig makt i Finland. Bestämmelserna i den föreslagna lagen är enligt motiveringen förenliga med regeringsformen och följaktligen finns det inga hinder för att lagen stiftas i vanlig lagstiftningsordning.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Säkerhetskontrollerna

Den föreslagna lagen medger säkerhetskontroller vid alla domstolar. En säkerhetskontroll kan omfatta alla som besöker domstolen samt de föremål de medför. Domstolen får själv avgöra om säkerhetskontroller skall ordnas och i vilken omfattning.

Som lagfästa åtgärder tillåter 5 § att en person samt föremål som denne medför kontrolleras med en metalldetektor eller någon annan teknisk anordning och föremål också på annat sätt, att en person kroppsvisiteras för att ett förbjudet föremål eller ämne skall kunna hittas samt att ett sådant föremål eller ämne fråntas den kontrollerade personen. Föreslagna 6 § ger rätt att avlägsna en person som vägrar underkasta sig en säkerhetskontrollåtgärd från domstolen. Härvid får maktmedel användas i vissa fall.

En säkerhetskontroll innebär ett ingrepp i den personliga integritet 6 § 1 mom. regeringsformen garanterar. Det faktum att en person som vägrar underkasta sig säkerhetskontroll får avlägsnas från domstolen är åter relevant med avseende på den i samma lagrum garanterade personliga friheten. I 6 § 3 mom. regeringsformen föreskrivs att den personliga integriteten inte får kränkas och att ingen får berövas sin frihet godtyckligt och utan laglig grund. Den springande punkten i konstitutionellt hänseende är om säkerhetskontrollörernas befogenheter är tillräckligt noga avgränsade och exakt angivna i lagförslaget och om de står i rätt proportion till det eftersträfvade syftet. Befogenhetsreglerna är enligt utskottet tillräckligt exakta i lagförslaget.

Att en person och de föremål han eller hon medför får kontrolleras med en metalldetektor eller på något annat i förslaget angivet sätt är problemfritt med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna, menar utskottet, eftersom intrånget i den personliga integriteten är mycket begränsat. Villkoret för kroppsvisitering är enligt propositionen att det finns grundad anledning att misstänka att någon som kommer till domstolen medför ett förbjudet föremål eller

ämne. Kroppsvisitationsfullmakterna hänger samman med ambitionen att garantera säkerheten vid rättegångar och bidrar därmed till en större säkerhet för dem som befinner sig vid domstolen men också till att de grundläggande rättigheterna i 16 § regeringsformen tillgodoses för rättssäkerhetens vidkommande. Kroppsvisitationsbestämmelserna vilar följaktligen enligt utskottets åsikt på en godtagbar grund som måste anses ha särskilt stor tyngd. Som kroppsvisitationsfullmakten är reglerad i lagförslaget uppfyller den det krav på proportionalitet som gäller för begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter, menar utskottet. Mot bakgrunden av de generella villkoren för begränsningar i grundläggande fri- och rättigheter finns det inte heller något att anmärka mot fullmakterna att avlägsna en person och rätten att därvid använda maktmedel.

Utskottet noterar att en person som ålagts att infinna sig i rätten inte kan tvingas genomgå säkerhetskontroll, om han eller hon motsätter sig det. Det är rätt sällsynt att kändanden eller svaranden i ett tvistemål åläggs att personligen infinna sig i rätten. Av parterna i ett brottmål åläggs däremot svaranden i regel och även målsäganden ofta att vid vite infinna sig personligen. I det fall att uppmaningen inte följs kan domstolen döma ut vitet och sätta ut ett högre vite eller bestämma att den berörde skall hämtas till sammanträdet eller till ett senare sammanträde. Beslutet om hämtning kan också fattas på förhand. Om det har bestämts att någon skall hämtas kan polisen gripa den berörde samt ta honom eller henne till domstolens sammanträde via den föreslagna säkerhetskontrollen eller genom att först göra en säkerhetsvisitation enligt 22 § polislagen.

Säkerhetskontrollörerna

En säkerhetskontroll kan enligt 4 § utföras av en polisman eller av en anställd vid domstolen som har fått utbildning för uppgiften. Domstolen kan också besluta att säkerhetskontrollen får utföras av någon annan, om polisen har godkänt denne för uppgiften. Föreslagna 6 § 2 mom. tillåter dock inte andra anställda vid domstolen än tjänstemän

och personer som godkänts av polisen såsom säkerhetskontrollörer att använda maktmedel för att avlägsna en person från domstolen, om inte något annat följer av annan lagstiftning. Av motiveringen framgår att denna hänvisning avser väktare från privata bevakningsföretag. Regler för en väktares rätt att använda kraftmedel för att avlägsna en person ingår i 5 § lagen om bevakningsföretag.

Lagförslaget innebär att samtliga säkerhetskontrollörer får de i lagen angivna befogenheterna, med undantag för användning av maktmedel. Maktmedel får användas av polismän och de anställda vid domstolen som har fått utbildning för uppgiften. På denna punkt överensstämmer begränsningen med grundlagsutskottets tolkningspraxis (GrUU 1/1994 rd). Återstår problemet med rätten för väktare från privata bevakningsföretag att använda maktmedel.

Som av propositionsmotiveringen framgår har polisen inte tillräckligt med resurser för att klara säkerhetskontrollerna över hela linjen och därför är det viktigt att också privata väktare i praktiken får vara säkerhetskontrollörer. När det gäller situationer lik denna, där skyldigheten att upprätthålla ordning hör till det allmänna, har utskottet ansett det konstitutionellt möjligt att göra ett undantag och tillåta privatpersoner att använda maktmedel (GrUU 44/1998 rd). Att väktare tjänstgör som säkerhetskontrollörer vid domstolar faller sig naturligt, menar utskottet, samtidigt som det är rationellt med hänsyn till allokeringen av polisresurserna. Det är sannolikt rätt sällan en person måste avlägsnas från domstolen med användande av maktmedel, men åtgärden är så till vida en direkt och nödvändig fortsättning på säkerhetskontrollen att den väktare som utför kontrollen bör kunna utnyttja fullmakten. Förslaget är också på denna punkt förenligt med grundlagen, anser utskottet.

I och med att väktarna handhar ett slags polisiära uppdrag vid domstolarna är det befogat att ställa höga krav på deras kompetens. Utskottet understryker därför vikten av att polisens godkännande inte ges åt andra än åt väktare med

adekvat utbildning för säkerhetskontroller och i synnerhet bruk av maktmedel och som med avseende på sina övriga egenskaper kan anses lämpliga och att dessa villkor framgår av lagen.

Andra omständigheter

I 16 § 2 mom. regeringsformen föreskrivs att det i lag skall tryggas att rättegångar är offentliga. Om en person avlägsnas från domstolslokalerna kringkärs också denna grundläggande fri- och rättighet. Påföljden blir dock aktuell bara när någon vägrar underkasta sig säkerhetskontroll. Begränsningen i fråga om offentliga rättegångar är härvid relativt liten och är en konsekvens av den berördes eget agerande. Bakom begränsningen ligger därtill ett synnerligen vägande skäl och konstitutionellt sett är begränsningen inte relevant.

I fråga om säkerhetskontroller som utförs av polisen gäller dessutom enligt föreslagna 1 § 2 mom. vad som bestäms i polislagen. Utskottet anser att man gärna kunde diskutera om en allmän hänvisning i momentet till polisens uppgifter och befogenheter bättre skulle motsvara syftet med regeln. Då skulle det klart framgå att polisen också får agera utifrån andra grunder än att domstolen har beslutat om säkerhetskontroll och att säkerhetskontrollen vid domstolen utförs av en polis på basis av detta beslut.

I lagförslaget används begreppet "säkerhetskontroll" (på finska "turvatarkastus"). Regeringsformens 8 § 3 mom. har regler för "säkerhetskontroll" (på finska "turvallisuuastarkastus") medan 22 § polislagen talar om "säkerhetsvisitation" (på finska "turvallisuuastarkastus"). Det krävs ytterligare diskussion om det är på sin plats med skillnader i terminologin, menar utskottet.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför vördsamt som sitt utlåtande

att lagförslaget kan behandlas i den ordning 66 § riksdagsordningen bestämmer.

Helsingfors den 11 juni 1999

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Tuija Brax /gröna
Tarja Filatov /sd
Esko Helle /vänst
Gunnar Jansson /sv
Paula Kokkonen /saml

Johannes Leppänen /cent
Hannes Manninen /cent
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Markku Rossi /cent
Arto Seppälä /sd.